

Maatwerk- aanpassingen: autisme en taal

**Didactische adviezen voor taalonderwijs aan
leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften**

Juni 2025

2025, SLO Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

AN

2.9193.801

Auteur

Ilja van Gelder en Annette van der Laan

Met medewerking van

Jenny Seijdel

Deze publicatie is tot stand gekomen in samenwerking met de SLO vaksectie gespecialiseerd onderwijs

Postadres

Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T (033) 4840 840

W www.slo.nl

E info@slo.nl

Inhoudsopgave

Inleiding	4
1. Maatwerkaanpassingen taal voor leerlingen met ASS	5
1.1 Maatwerkaanpassingen ten aanzien van instructie	6
1.2 Maatwerkaanpassingen ten aanzien van vorm en tijd	7
1.3 Maatwerkaanpassingen ten aanzien van lesinhoud	8
1.4 Maatwerkaanpassingen ten aanzien van de omgeving	9
1.5 Maatwerkaanpassingen ten aanzien van hulpmiddelen	10
Referenties	11

1. Inleiding

Maatwerkaanpassingen zijn concrete suggesties die leraren en andere onderwijsexperts van po en s(b)o scholen kunnen inzetten voor het bieden van passend taalonderwijs aan leerlingen met (kenmerken van) autisme.

Met behulp van deze maatwerkaanpassingen creëer je randvoorwaarden die leerlingen met (kenmerken van) autisme nodig hebben om tot leren te komen en de inhoud van taal te kunnen verwerven. Het beschrijft hoe je verschillende didactische onderdelen in je taalles of je lessenserie zo kunt aanpassen dat het aansluit bij de specifieke onderwijsbehoeften van leerlingen met (kenmerken van) autisme.

Voor leerlingen met autismespectrumstoornis (ASS) kunnen er uitdagingen zijn in de ontwikkeling van taal door hoe informatie binnenkomt en wordt verwerkt. Naast de uitdagingen hebben deze leerlingen ook sterke kanten waar de leraar gebruik van kan maken in de les(sen), zoals het begrijpen en toepassen van de technische taalaspecten (Eureka Leuven, 2024; Van Berckelaer-Onnes, 2020). Deze uitdagingen en sterke kanten zijn beschreven in de publicatie 'Profielschets: autisme en taal. Taalonderwijs aan leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (SLO, 2025)'. Lees deze maatwerkaanpassingen in combinatie met de profielschets.

De publicatie 'Maatwerkaanpassing: autisme en taal' is een actualisatie van de versie in 2014¹. Bij de totstandkoming van deze versie zijn de recente ontwikkelingen van de actualisatie van de (functionele) kerndoelen Nederlands meegenomen. Een belangrijk aanpassing daarbij is, in vergelijking met de voorgaande set kerndoelen, dat de taaldomeinen geïntegreerd zijn in de nieuwe kerndoelen Nederlands. Daarom is deze publicatie opgebouwd rondom vijf didactische onderdelen waaruit een taalles of lessenserie kan bestaan en niet rondom aparte taaldomeinen.

¹ Maatwerkaanpassingen ASS (2014). SLO.

1. Maatwerk- aanpassingen taal voor leerlingen met ASS

In deze maatwerkaanpassingen zijn concrete suggesties uitgewerkt die de leraar ondersteunt in het bieden van passend taalonderwijs aan leerlingen met (kenmerken van) ASS. Het gaat uit van vijf didactische onderdelen waar de leraar de taalles of lessenserie op maat voor kan aanpassen en waarmee er randvoorwaarden worden gecreëerd voor leerlingen met (kenmerken van) ASS, waardoor zij aan de slag kunnen gaan met een passend taalaanbod vanuit relevante condities.

Het gaat om suggesties uitgewerkt naar de didactische onderdelen:

- **Instructie** met suggesties voor het aanbieden van de lesstof (1.1)
- **Vorm en tijd** met suggesties voor de vormgeving en tijdsbesteding van de lesstof (1.2)
- **Lesinhoud** met suggesties die ingaan op aspecten van de lesstof (1.3)
- **Omgeving** met suggesties over de inrichting van het lokaal (1.4)
- **Hulpmiddelen** met specifieke suggesties in gebruik van ondersteunende materialen (1.5)

Tips:

- Lees de suggesties per didactisch onderdeel en kies welke aanpassingen je wilt gebruiken in de taallessen en stem dit af op jouw leerling of groepen leerlingen.
- Focus per les op maximaal twee of drie maatwerkaanpassingen die je in je les wilt toepassen en herhaal ze een paar keer zodat de leerlingen zich daarin bekwamen.
- Sla een aanpassing over als die niet relevant is of als je die aanpassing al toepast in je taallessen.

1.1 Maatwerkaanpassingen ten aanzien van instructie

Hieronder volgen mogelijke suggesties die je kunt gebruiken om leerlingen met (kenmerken van) ASS aan taalinhouden te laten werken. Het gaat om suggesties en aanzien van instructie voor het aanbieden van de lesstof. Adviezen direct gelinkt aan (verbale) instructie lees je al eerste en adviezen gerelateerd aan evaluatie komen aan het einde van deze lijst aan de orde.

Benoem expliciet de naam van de leerling, voor het vertellen van de instructie of mededeling.

Stel concrete en eenduidige vragen.

Stel controle vragen: zoals “wat ga je nu als eerste doen?”. Hiermee check je of de boodschap bij de leerling is aangekomen.

Geef het doel van de luisteropdracht helder weer en ga na of de leerling het doel heeft begrepen.

Geef de leerling één taak, zoals het meelesen van een tekst. Laat de leerling bijvoorbeeld niet lezen en wijzen tegelijkertijd.

Maak bij het hardop voorlezen duidelijk gebruik van interpunctie.

Leer interactievaardigheden en het toepassen van gespreksconventies expliciet aan.

Bied twee of drie keuzes aan, in bijvoorbeeld gespreksonderwerpen waartussen de leerling mag kiezen.

Bied concrete schrijfoopdrachten aan. Laat de leerling eventueel zelf tussen twee of drie opties kiezen.

Laat de leerling aan de hand van een vast stappenplan de spelling- en stelopdrachten zelf corrigeren, voordat de opdracht wordt ingeleverd.

Bespreek het werk met de leerling direct of dezelfde dag nog na, zodat de leerling nog weet waarover de opdracht ging (doel en inhoud) en hoe de uitvoering is gegaan (proces en resultaat).

1.2 Maatwerkaanpassingen ten aanzien van vorm en tijd

Hieronder volgen mogelijke suggesties die je kunt gebruiken om leerlingen met (kenmerken van) ASS aan taalinhouden te laten werken. Het gaat om suggesties voor de vormgeving van de lesstof en tijdsbesteding. De adviezen ten aanzien van vormgeving van bv. teksten worden al eerste benoemd, gevolgd door twee adviezen ten aanzien van tijdsbesteding.

Maak gebruik van teksten met een rustige lay-out, duidelijke structuur (kopjes), korte tekstblokken en illustraties die de tekst ondersteunen en niet afleiden.

Gebruik authentieke en uitdagende teksten die aansluiten bij de interesses van de leerling of de actualiteit.

Laat de leerling kennismaken met rijke en gevarieerde literatuur van verschillende genres en schrijvers, om kennis van de leerling over de wereld te vergroten.

Gebruik authentieke en uitdagende gespreksonderwerpen die aansluiten bij de interesses van de leerling of de actualiteit.

Koppel de schrijfp opdrachten zoveel mogelijk aan betekenisvolle aanleidingen of interesses van de leerling.

Bied concrete schrijfp opdrachten aan. Laat de leerling eventueel zelf tussen twee of drie opties kiezen.

Geef de leerling voldoende tijd om de gehoorde informatie te verwerken.

Geef de leerling tijd na het stellen van een vraag om de informatie te verwerken.

1.3 Maatwerkaanpassingen ten aanzien van lesinhoud

Hieronder volgen mogelijke suggesties die je kunt gebruiken om leerlingen met (kenmerken van) ASS aan taalinhouden te laten werken. Het gaat om suggesties die ingaan op aspecten van de lesstof.

Maak de woorden visueel en eventueel ook tastbaar.

Wijs de leerling erop dat andere leerlingen andere interesses kunnen hebben.

Besteed expliciet aandacht aan figuurlijk taalgebruik en denken vanuit verschillende perspectieven.

Daag de leerling uit om de eigen verbeelding of voorstellingsvermogen te gebruiken.

Besteed aandacht aan het onderscheid tussen fictie en realiteit.

Bied passende routines aan voor het leren van een bepaald gespreksdoel.

Besteed expliciet aandacht aan standaardformuleringen en -woorden om gesprekken te beginnen, gaande te houden en te eindigen.

Besteed, indien mogelijk voor de leerling, aandacht aan het herkennen, interpreteren en gebruiken van non-verbale vaardigheden, waaronder gezichtsuitdrukkingen, lichaamstaal en intonatie van de stem.

Besteed expliciet aandacht aan de onderliggende boodschap van de tekst.

Besteed expliciet aandacht aan de persoonlijke voornaamwoorden en verwijzwoorden in gesprekken of teksten.

Besteed expliciet aandacht aan woorden met dubbele betekenissen en gebruik hierbij de context.

Besteed expliciet aandacht aan de signaalwoorden en de bijbehorende tekstverbanden in leesteksten.

1.4 Maatwerkaanpassingen ten aanzien van de omgeving

Hieronder volgen mogelijke suggesties die je kunt gebruiken om leerlingen met (kenmerken) ASS aan taalinhouden te laten werken. Het gaat om suggesties over de inrichting van het lokaal.

Zorg dat materiaal op een zichtbare plek in het klaslokaal hangt.

Zorg dat het leesmateriaal op een vaste plek ligt.

Zorg voor een rustige plek met zo min mogelijk ruis op de achtergrond.

Bied luisteropdrachten aan met zo min mogelijk ruis op de achtergrond.

Kies samen met de leerlingen een plek in de klas die zorgt voor overzicht, weinig prikkels en goed zicht op de leerkracht.

Zorg tijdens het voeren van een gesprek voor een rustige plek met weinig prikkels en zicht op de gesprekspartners.

Zorg voor een opbouw in gesprekken van één-op-één situaties naar kleine groep.

Oefen gesprekken met verschillende gesprekspartners.

1.5 Maatwerkaanpassingen ten aanzien van hulpmiddelen

Hieronder volgen mogelijke suggesties die je kunt gebruiken om leerlingen met (kenmerken van) ASS aan taalinhouden te laten werken. Het gaat om specifieke suggesties ten aanzien van het gebruik van ondersteunende materialen.

Laat de leerling gebruik maken van een koptelefoon als deze daarmee geconcentreerder kan werken.

Wissel pen-en-papieropdrachten af met opdrachten op de computer.

Bied visuele ondersteuning aan bij een gesprek, bijvoorbeeld door plaatjes met steekwoorden erbij te maken of door de kernboodschap op te schrijven.

Maak gespreksregels visueel door middel van pictogrammen.

Zet voorafgaand aan gesprekken of spreekbeurten samen met de leerling zijn gesprek of betoog op papier of maak dit visueel.

Maak gebruik van pictogrammen en schema's, zoals een argumentatieschema, voor de instructie en luisteropdrachten.

Bied naast de luisteropdracht visuele ondersteuning van de tekst. Laat als vervolgstap de leerling gebruikmaken van een markeerstift en tekststructuurschema om de hoofdzaken uit de tekst te halen.

Laat de leerling zelfstandig teksten naluisteren met een koptelefoon.

Laat de leerling gebruik maken van een verhaalschema bij het halen van belangrijke informatie uit de tekst en samenvatten.

Maak gebruik van schrijfkaders voor schrijfoopdrachten.

Speel spelletjes zoals Dokter Bibber voor het bevorderen van de fijne motoriek.

Referenties

Autisme Jonge Kind (2023, 29 juni). Communicatieve en spraakontwikkeling bij kinderen met autisme. Autismejongekind.nl.

De Bruin, C. (2018). Dit is autisme: van hersenwerking tot gedrag (2e druk). Graviant Educatieve Uitgaven.

Delfos, M. F. (2024). Autisme op school: ASS en ATO in basis- en voortgezet onderwijs. SWP.

Eureka Leuven (2023, 31 augustus). Wat is autisme? EurekaLeuven.be.

Kennisrotonde (2020). Welke instructie en begeleiding in begrijpend lezen is het meest effectief voor leerlingen met ASS? (KR. 823).

SLO (2023). Passende perspectieven taal & rekenen: Po/s(b)o taal. SLO.nl. Geraadpleegd op 25 maart 2024, van www.slo.nl/thema/meer/passende/po/taal/

Van Berckelaer-Onnes, I. (2020). Autisme in school. Een passend aanbod binnen passend onderwijs (3e editie). Boom uitgeverij Amsterdam.

Vermeulen, P. (2022). Autisme en het voorspellende brein. Pelckmans Uitgevers.